

DRUGO POGLAVLJE:

Uređenje nacionalne države

Većina novonastalih nacionalnih država u jugoistočnoj Europi suočavala se s ozbiljnim, zajedničkim problemima, od kojih je prvi svakako bilo pitanje definiranja novih državnih struktura i mehanizama. U tom su procesu ustavi često imali ključno značenje, ali osim pravnog okvira postojalo je i komplicirano pitanje konkretne izgradnje institucija. Nove političke elite trudile su se na praktičan način kombinirati zapadne modele s domaćim i nacionalnim tradicijama i interesima. Iako je bilo nastojanja da se stvore republike, tijekom cijeloga 19. stoljeća sve nove države jugoistočne Europe bile su monarhije, u nekima su vladali domaći vladari (Crna Gora, Srbija), u drugima vladari sa Zapada (Grčka, Rumunjska, Bugarska, Albanija). Stanje se promijenilo tek po završetku Prvoga svjetskog rata, kada su nove nacionalne države, kao i neke stare, odabrale (ili bile prisiljene odabrati) republikanski oblik vladavine. Pokazalo se da je uspostavljanje ustavnog, višestranačkog i u zadovoljavajućoj mjeri demokratskog političkog sustava vrlo težak i trnovit proces, što ga dodatno otežavaju rigidnost društva, ekonomska i kulturna zaostalost, kao i autoritarna tradicija i običaji.

Pitanje definiranja državljanstva bilo je krajnje osjetljivo. Nove nacionalne države nisu bile ni etnički, niti vjerski homogene. K tome, u modernom svijetu mnogi značajni pokreti prekoračuju državne granice, a stanovništvo se sve više miješa. Zbog raznih predrasuda i interesa, određeni ljudi i skupine ljudi integrirani su u društvo ili isključivani iz njega, od postavljanja pravnih ograničenja do praktičkih oblika diskriminacije. Na tom su planu razvojni procesi bili vrlo složeni: davanje punih prava vjerskim i etničkim manjinama često je bilo rezultat pritiska stranih sila, čemu su se kao protuteža uzdizali ksenofobični osjećaji, pa i žestoki sukobi i stradanja u kriznim trenucima.

Nove nacionalne države bile su krhke i nestabilne. Da bi opstale, morale su izgraditi održive institucije i modernizirati se. To je značilo i izgradnju djelotvorne uprave i pouzdanog vojnog sustava, objedinjujuće zakone i mjere, restrukturiranje crkve na nacionalnim temeljima, kao i izgradnju željeznica. Izgradnja nacije nije ograničena na institucije i infrastrukturu, nego znači i proces akulturacije. Opće obrazovanje, učena društva i razni drugi kulturni mediji promijenili su način razmišljanja ljudi, legitimirali nove političke sustave, odredili pojedince i društvene grupe tako da se identificiraju s novim nacionalnim državama.

Ila. Opći aspekti državne organizacije

II-1. Nacrt ustava koji je napisao Rigas Velestinlis (1797.)

O republici

Članak 1. Helenska¹⁴ republika je jedinstvena cjelina koja obuhvaća različite rase i vjere; ona na različite vjere ne gleda neprijateljski; ona je nedjeljiva, usprkos rijekama i morima koja razdvajaju njezine čvrsto povezane zemlje.

O podjeli naroda

Članak 2. Helenski narod, to jest svi stanovnici ove države, bez obzira na vjeroispovijest i jezik, podijeljeni su u jedinice u kojima postoji lokalna vlast kako bi sami mogli sobom upravljati; znači, oni se u svakoj pokrajini okupljaju da bi izrazili svoje mišljenje o svakom problemu. [...]

O pravu državljanstva

Članak 4. Državljanin je svaka osoba starija od 21 godine koja se rodila i živi u ovoj suverenoj državi.

– Svaki stranac stariji od 21 godine, koji je u zemlji živio više od godinu dana i sam se uzdržava, također je državljanin. [...]

– Svatko tko se služi suvremenim ili starogrčkim jezikom i pomaže Heladi, čak i ako živi na drugom kraju svijeta (jer helensko se sjeme rasijalo na obje hemisfere), jest Helen i državljanin ove države.

– Svaki kršćanin, koji ne mora govoriti grčki ili starogrčki, ali pomaže Heladi, jest njezin državljanin.

– Napokon, svaki stranac za kojeg državna uprava smatra da je dostojan da bude stanovnik naše domovine, na primjer neki dobar obrtnik, vrijedni učitelj ili zaslužni domoljub, smatra se dobrodošlim u našoj zemlji i uživa ista prava kao i svi njezini državljani.

Rigas, str. 45-47

Ovo su odlomci iz ustava koji je 1797. godine napisao Rigas Velestinlis (1757.-1798.), jedan od najznačajnijih predstavnika grčke prosvijećenosti. Pod utjecajem francuskog revolucionarnog ustava iz 1793. godine, on Grcima naziva sve one koji žive u republici, bez obzira na vjeru i jezik, i okupljaju se da bi donosili odluke o zajedničkim stvarima. Rigasa je uhitila austrijska policija, optužen je za kovanje zavjere, i predan turskim vlastima, koje su ga u lipnju 1798. godine pogubile u Beogradu.

Tko bi, po mišljenju autora, trebali biti državljani Helenske republike? Kakav je stav u pogledu prava državljanstva, prema Grcima koji žive u Grčkoj i onima koji žive u inozemstvu? Koja su prava i obveze predviđeni za strance? Razgovarajte o odnosu između državljanstva i vjere u ovom nacrtu ustava. Koji su njegovi elementi inspirirani Francuskom revolucijom? Usporedite ovaj tekst s događajima koji su uslijedili, prema tekstovima II-10. i II-11.

II-2. Govor Bože Grujevića na prvom zasjedanju Praviteljstvujušeg sovjeta (1805.)

[...] Mi da podignemo i da dobro utvrdimo u Srbiji ova dva rada (principa): razum i pravdu i da ih dobro ukrepimo s celom našom snagom, da se svaka sila i snaga njima pokori. I ovaj mudri i pravedni zakon, da nam prvi gospodar i zapovednik bude. On da zapoveda gospodarima, vojvodama¹⁵, Sovjetu, sveštenstvu, vladikama, i svakome malomu i velikomu. On će nas braniti, i svobodu i voljnost sačuvati.

14 Služimo se riječima "helenski" umjesto "grčki" zato što Rigas ne misli na državu Grka, već na državu koja bi bila nadahnuta klasičnim političkim idealima. Osim toga, sam Rigas u svojim tekstovima koristi izraz "Heleni" i "Helada", a ne "Grci" i "Grčka" ili "Romeji", kao što je to bio slučaj kod učenih ljudi iz njegova vremena (vidi, na primjer, tekstove I-4 i I-7).

15 Vojni zapovjednik koji je ujedno provodio i lokalnu vlast tijekom srpskog ustanka.

Gde je dobra konstitucija, tj. gdi je dobro ustanovljenje zakona, i gdi je dobro uređena vlast pod zakonom, tu je svoboda, tu je voljnost, a gdi jedan ili više po svojoj volji zapovedaju, zakon ne slušaju, no ono što hoće čine: tu je umreo vilajet i nema slobode, nema sigurnosti, nema dobra, već je onda pustailuk i ajdukluk (bezakonje i samovolja, razbojništvo), samo pod drugim imenom. [...]

Sigurnost 1. života, 2. imanja, i 3. časti, svaki, da, i ono dete koje se još rodilo nije, ište od zapovednika, i ako poglavar njima svima život, imanje i čast sačuvati neće, ili ne može, nije dostojan poglavar biti.

Druga dužnost poglavara jeste, osvoboditi neosvobođene, i svobodu vilaetsku sačuvati, jerbo nam je u svobodi dvaput mio i sladak život. Svoboda nas razlučava od zverova, i rob gori je od zvera, jerbo čoveku robu ono se oduzima što ga čini čovekom. Bolje je ne živeti, nego u poganom ropstvu biti. Svoboda ... nas ljudima čini, – svoboda i voljnost daje vojniku jakost, vojvodama i poglavarima mudrost, i pravosudije (pravilno rasuđivanje)... U svobodnoj zemlji u polju bolje rodi, i marva se bolje plodi, lep se hleb jede i dobro vino pije. Jednom rečju gdi nema svobode tu nema života.

Memoari, str. 295-297

Boža Grujević (Teodor Filipović), Srbin iz Mađarske, živio je u Rusiji, gdje je postao sveučilišni profesor u Harkovu. U jesen 1804. godine pridružio se srpskoj delegaciji ustanika koja je otišla u Sankt Peterburg tražiti pomoć i potporu od Rusije. U ožujku 1805. godine došao je u Srbiju, gdje je sudjelovao u stvaranju vlade, prvih institucija nove države i bio član Praviteljstvujuščeg sovjeta (prve vlade).

Što je govornik htio poručiti ovim govorom? Što misliš o njegovu posljednjem izrazu?

II-3. Pismo Vuka Karadžića knezu Milošu Obrenoviću (1832.)

Zemun, 24. travnja 1832.

Vaša svetlosti,

Premilostivi gospodaru! [...]

Istina je ono što su naši stari kazali da niko ne može celom svetu kolača namesiti; ali s današnjim vladanjem Vaše Svetlosti gotovo bi se u skupu moglo reći, da niko tamo nije zadovoljan; kad bi se to pak stalo dalje razgranjavati i razdeljivati, onda bi se našlo da su najnezadovoljniji oni činovnici koji su najbliže i najčešće oko vaše svetlosti i najzadovoljniji oni ljudi koje vaša svetlost ne poznaje te nikako.

Svi uzroci ovoga nezadovoljstva gotovo bi se mogli u dva glavna reda razdeliti. Ili su ljudi nezadovoljni zato što ne samo što ne mogu prema svome mogućstvu po svojoj volji živeti, nego što niko nije siguran ni sa svojim životom, ni s poštenjem (češću), niti je gospodar od svoga bogodanoga i s pravdom i s trudom stečenoga imanja; ili zato što se za opću polzu [korist] ne stara i ne radi onako kao što bi (po njiovom mnjeniju) trebalo i moguće bilo. [...]

Opet na kratko da kažem: s vladanjem vaše svetlosti niko tamo nije zadovoljan, ama baš niko, osim vaša dva sina, a i oni da su malo stariji, možebiti da bi bili nezadovoljni, kao makar ko drugi; i što se god ko čini zadovoljnijim i češće viče: "Da bog živi gospodara! U zdravlju vašemu gospodaru!" on je nezadovoljniji, pa se samo pretvara da bi nezadovoljstvo svoje pokrio. [...] Najpre ću da kažem, kao za pravilo, po kome će mi se o svemu ostalom suditi moći, da je za svako-

ga vladaoca prava polza [korist] samo ono, što je polezno [korisno] i za njegov narod; a što je god njegovome narodu na štetu, ono ni njemu nikako ne može biti na pravu polzu. [...]

1. Valjalo bi dati narodu pravicu, ili, kao što se danas u Evropi obično govori, konštituciju. Ja ovde ne mislim konštituciju francusku, ili anglijsku, ili novu grčku; nego, od prilike, da se odredi način praviteljstva i praviteljstvo da se postavi... da se svakom čoveku osigura život, imanje i čest, da svak svoj posao koji nikog nije na štetu, može raditi po svojoj volji i po svojoj volji živeti; da svaki čovek zna, šta mu valja činiti, da se ne boji niti vas, niti ikoga drugoga; da niko nikoga ne može na silu naterati da ga služi; da se tvrdo zna koji je činovnik stariji, koji li je mlađi; da se bez pravog uzroka i bez suda ne može činovnik ni iz službe isterati, niti na trag u manji čin povratiti; da se niko ne može naterati da se protiv svoje volje primi kake službe i da svaki činovnik, kad mu bude volja, može službu ostaviti.[...]

Ja mislim: teško onome vladaocu, koji za to drži momke i soldate i gardu, da ga čuvaju od njegova naroda! Vladaocu treba da je najveća obrana u njegovoj zemlji narodna ljubav, zadovoljnost s njegovim vladanjem i uverenje da mu (tj. narodu) po smrti njegovoj samo gore može biti, a bolje nikako da ne može. [...]

A) Danas u Srbiji praviteljstva, u pravome smislu ove reči, nema nikakvoga, nego ste celo praviteljstvo vi sami: kad ste vi u Kragujevcu, i praviteljstvo je u Kragujevcu; kad ste vi u Požarevcu, i ono je u Požarevcu; kad ste vi u Topčideru, i ono je u Topčideru; kad ste vi na putu, i ono je na putu; a da vi sutra, sačuvaj bože, umrete (koje jednom mora biti), umrlo bi i praviteljstvo, pa onda, ko bi bio jači, onaj i stariji.

B) Kad bi se u Srbiji praviteljstvo postavilo, onda bi Srbija dobila pristojno i nužno poverenje i kod država i kod privatni ljudi, jer bi praviteljstvo najpre dobro razmislilo šta će obreći ili učiniti, a kad bi što obreklo ili učinilo, onoga bi se tvrdo držalo, po onoj narodnoj pripovesti "carska se ne poriče".

V) Najmudriji vladalac, koji je makar sve vreme svoje mladosti proveo učeći se vladati, opet ne može, kao što treba, sam državom upravljati, je-

dino zato, što je za jednog čoveka teško iz jednoga malog sela svim poslovima upravljati kao što treba, a kamo li čitavom zemljom i narodom; drugo, što "četiri oka bolje vide nego dva!; a treće, što je najmudriji i najučiniji vladalac opet čovek, podložan svim strastima i slabostima ljudskim, pa bi mogao u ljutini ili u kakoj drugoj ovakoj strasti kome krivo učiniti. [...]

3. Valjalo bi urediti škole. Po mome mnjeniju Srbija danas nema ni u čemu veći nedostatak, ni veću nuždu i potrebu, nego u ljudima sposobnim za narodne službe. [...]

Karadžić, str. 652-666

Tijekom tridesetih godina 19. stoljeća sve se više srpskih intelektualaca i političara suprotstavljalo despotskoj vladavini Miloša Obrenovića (1780.-1860., knez 1815.-1839., 1858.-1860.). Jedan od najvećih autoriteta među njima bio je Vuk Karadžić (1787.-1864.), središnja ličnost srpske nacionalne kulture u 19. stoljeću. Djelujući kao jezikoslovac, etnolog i povjesničar, objavio je prvu gramatiku i rječnik modernoga srpskog jezika, sakupljao je i objavljivao narodne lirске i epske pjesme, preveo Novi zavjet s crkvenoslavenskog na srpski. U vrijeme pisanja ovog pisma bio je prvi predsjednik Suda Beogradskog okruga.

Što misliš, zašto je Vuk Karadžić poslao ovo pismo? Koje glavne probleme državne politike i vlade pisac naglašava?

II-4. Srbijanski ustav iz 1835. – struktura vlasti

29. Knjaz Srbski mora biti rođeni ili prirođeni Srbin i pravoslavnoga vostočnoga vjeroispovjedanja. Istog vjeroispovjedanja moraju biti Knjaginja i žene članova porodice Knjaževske.

45. Državni Sovjet Srbski najviša je vlast u Srbiji do Knjaza.

46. Državni Sovjet čuva, da nikakav Srbin, kog mu drago čina, nepovredi i nenaruši ustava knjažestva Srbije.

47. Drž. Sovjet motri i čuva, da se ni najmanjem Srbinu nečini kakva bud nepravda; a gdi god bi opazio, da se čini, a on će pohitati i u dogovoru s Knjazom ukloniti istu nepravdu.

79. Po svoj Srbiji rukovodiće se pravosudije jednako i po jednom zakoniku Srbskom, koji će se kako za građanske parnice, tako i za krivice i zločinstva što skorije javno izdati i sudovima predpisati.

80. Sudija ne zavisi u izricanju svoje presude ni ot koga u Srbiji, do od zakonika Srbskog; nikakva, ni veća ni manja, vlast... ne ima prava, otvratiti ga od toga, ili zapovediti mu, da drugčije sudi...

82. Skupština narodna sastoji se iz sto najodabranijih, najrazumnijih, najpoštenijih i poverenija narodnog u najvećem stepenu zaslužujuć(h) deputata iz svih okružja i svega Knjažestva Srbije.

Jovičić, str. 48-49

II-5. Rumunjski ustav iz 1866. godine – opće odredbe

Članak 1. Rumunjska kraljevina sa svim svojim područjima na desnoj strani Dunava jedinstvena je i nedjeljiva država.

Članak 2. Rumunjski teritorij se ne može otuđiti, državne granice se zakonom ne mogu mijenjati ni pomicati.

Članak 3. Rumunjski teritorij ne mogu naseliti narodi stranog podrijetla [...].

Članak 5. Rumunji uživaju slobodu mišljenja, slobodu obrazovanja, slobodu tiska, slobodu okupljanja.

Članak 10. U državi nema klasnih razlika. Svi Rumunji su jednaki pred zakonom, moraju plaćati iste poreze i jednako sudjeluju u javnim dužnostima.

Na javnim, građanskim i vojnim položajima mogu biti samo Rumunji. [...]. Stranci ne mogu zauzimati javne položaje, osim u izuzetnim slučajevima koji su određeni zakonom [...].

Članak 12. U Rumunjskoj su ovime zabranjene sve povlastice, izuzeci i klasni monopoli.

Članak 13. Zajamčena je sloboda pojedinca. [...].

Članak 21. Sloboda mišljenja je potpuna. [...].

Članak 23. Obrazovanje je besplatno.

Članak 31. Svu vlast države vodi nacija, koja je može vršiti samo putem delegiranja i u skladu s načelima i pravilima koje propisuje ovaj Ustav.

Članak 32. Zakonodavnu vlast imaju zajednički Kralj i Nacionalna skupština zastupnikā.

Nacionalna skupština zastupnikā podijeljena je u dva doma: Senat i Zastupništvo. O svakom zakonu moraju se usuglasiti sva tri ogranka zakonodavne vlasti.

Članak 35. Izvršnu vlast ima Kralj, i on raspolaže svim ustavnim sredstvima.

Članak 36. Sudska vlast vrši se u sudovima i tribunalima. Njihove odluke i presude izriču se u skladu sa zakonom i izvršavaju u ime Kralja.

Članak 38. Članovi obiju Skupština predstavljaju cijelu naciju, ne samo oblast ili grad u kojem su izabrani. [...]

Članak 92. Kralj je nepovrediv. Sva odgovornost je na ministrima.

Kraljev dekret ne stupa na snagu prije nego što ga potpiše nadležni ministar, koji na taj način snosi dalju odgovornost za taj dokument.

Constituțiile, str. 33-41

Kakva je uloga nacije u organizaciji rumunjske države? Kako se u ustavu primjenjuje podjela i ravnoteža vlasti?

II-6. Britanski veleposlanik u Istanbulu o stavu Turaka spram ustava (1876.)

Svi su govorili o “ustavu” i tome da su softe [učenci u muslimanskim vjerskim školama] onaj inteligentniji dio javnog mnijenja prijestolnice koji zna da ga nacija podržava. Vjerujem da ni kršćani, kao ni muhamedanci, neće posustati dok ne dobiju taj ustav, a ako ga sultan odbije donijeti, gotovo neizbježno će doći do pokušaja njegova svrgavanja, jer već sada kruže tekstovi iz Kurana koji za vjernike predstavljaju dokaz da Kuran zahtijeva zaista demokratsku vlast, te da je današnja apsolutna vlast koju sada drži sultan zapravo uzurpacija prava naroda koju sveti zakoni ne dopuštaju, te se poziva na tekstove i presedane da bi se pokazalo kako ne treba iskazivati poslušnost suverenu koji zapostavlja interese države [...].

Eliot, str. 231-232

❓ Jesu li muslimani u Osmanskom Carstvu smatrali da je ideja ustava uvezena iz kršćanske Europe? Što misliš, zašto su pristalice ustava tvrdile da je on u skladu sa svetim islamskim zakonima?

II-7. Turski ustav iz 1876.

Osmansko Carstvo

Članak 1. Osmansko Carstvo obuhvaća sadašnji teritorij i posjede i djelomično neovisne pokrajine. Ono je nedjeljiva cjelina od koje se nijedan dio ne može odcijepiti iz bilo kojeg razloga.

Članak 4. Njegovo Veličanstvo Sultan, s titulom “Vrhovnog kalifa”, zaštitnik je islamske vjere. On je suveren i padišah (car) svih podanika Osmanskog Carstva.

Članak 5. Njegovo Veličanstvo Sultan ne može biti pozvan na odgovornost; njegova ličnost je sveta.

Članak 7. Među suverena prava Njegova Veličanstva Sultana pripadaju i sljedeći prerogativi: – On

postavlja i smjenjuje ministre; na način određen povlasticama koje ima, on daje odlikovanja, titule i vrši imenovanja; on izdaje novac; njegovo se ime izgovara tijekom molitve u džamiji; on sklapa sporazume sa stranim silama; on objavljuje rat i proglašava mir; on upravlja kopnenom vojskom i mornaricom; on upravlja kretanjem vojske; on provodi Šerijat (sveto pravo) i ostalo pravo; on se skrbi o provedbi javnih mjera; on ublažava ili ukida kazne koje je izrekao sud; on saziva i odlaže zasjedanje Opće skupštine; on, ako to smatra nužnim, raspušta Zastupnički dom, pod uvjetom da zapovijedi biranje novih članova.

Osobne slobode

Članak 8. Svi podanici Carstva nazivaju se Osmanlije, bez obzira na vjeroispovijest; status Osmanina dobiva se i gubi u skladu s uvjetima propisanim zakonom.

Članak 9. Svaki Osmanlija uživa osobnu slobodu ako ne ugrožava slobodu drugoga.

Članak 10. Osobna sloboda je nepovrediva. Nitko ne može biti kažnjen iz bilo kojeg razloga, osim u slučaju koji je određen zakonom i na način zakonom predviđen.

Vjera

Članak 11. Državna vjera je islam. Ali, iako se drži tog načela, država će braniti slobodno ispovijedanje drugih vjera i čuvati vjerske privilegije koje su dane pojedinim zajednicama, ako to ne remeti javni red i moral.

Jednakost pred zakonom, javne službe

Članak 17. Svi Osmanlije su jednaki pred zakonom. Imaju ista prava i dužnosti prema zemlji, bez obzira na vjeroispovijest.

Članak 18. Uvjet za javne funkcije je znanje turskog jezika, koji je službeni jezik države.

Članak 19. Svi Osmanlije mogu biti primljeni u javnu službu u skladu sa svojom zaslugama i sposobnostima.

Imovina

Članak 21. Zajamčena je sva imovina, pokretna i nepokretna, koja nekome pripada po zakonu. Ne može biti oduzeta, osim na temelju valjanog

razloga koji se javno dokaže i pod uvjetom da je prethodno plaćena, a prema zakonu o vrijednosti imovine o kojoj se radi [...]

Opća skupština

Članak 42. Opću skupštinu čine dva doma: Dom odličnika ili Senat, i Zastupnički dom.

Članak 43. Dva Doma će se sastajati 1. studenoga svake godine da bi se carskim dekretom (irade) otvorio rad skupštine, a zatvaranje, koje je zakazano za 1. ožujka sljedeće godine, također se zbiva po carskom dekretu. Jedan Dom ne može zasjedati ako ne zasjeda i drugi.

Članak 47. Članovi Opće skupštine su slobodni izraziti svoje mišljenje i glasovati kako žele.

Ne smije ih se ucjenjivati ili mamiti obećanjima, niti se na njih smije utjecati prijetnjama. Ne može im se suditi zbog mišljenja ili glasovanja za vrijeme rasprave, osim ako to nije u suprotnosti s postojećim Poslovnikom skupštine, kada im se može suditi na temelju odredaba koje su na snazi.

Upravljanje pokrajinama

Članak 108. Uprava nad provincijama zasnovana je na načelu decentralizacije.

Razne odredbe

Članak 115. Nijednu odredbu ovoga Ustava ne može se, ni iz kojeg razloga, suspendirati ili zanemariti.

www.ata.boun.tr/department%20webpages/ata_517/constitution%20of%20the%20ottoman%20empire%201876.doc

Osmanski Ustav donesen je u prosincu 1876. godine, u vrijeme "istočne krize" 1875.-1878. Njegovim donošenjem trebalo je preduhitriti miješanje velikih sila na strani nemuslimanskih podanika u Osmanskom Carstvu: nov i moderan ustav osigurava im sva prava, dok istodobno potvrđuje nedjeljivost Carstva. U tom pogledu Ustav nije bio djelotvoran jer nije odvratio Ruse od objave rata 1877. Poslije poraza, Ustav je 1878. stav-

ljen izvan snage i vraćen tek 1908. godine; po završetku Prvoga svjetskog rata postao je zastario, imajući u vidu raspad Osmanskog Carstva.

? U čemu je Osmanski Ustav iz 1876. godine sličan ustavima u drugim nacionalnim državama na jugoistoku Europe? Koji su sigurnosni elementi uneseni u tekst Ustava kako bi se spriječio povratak autokratske vlasti?

Pokušaj shvatiti zašto u Ustavu iz 1876. islam ima privilegiran položaj.

Koje su odredbe uvedene da bi se Osmansko Carstvo sačuvalo od komadanja iznutra? Jesu li te mjere bile realistične s obzirom na situaciju 1876. godine?

II-8. Prijestolni govor kneza Nikole u povodu proglašenja Ustava Crne Gore (1905.)

Gospodo poslanici!

Oblik Vrhovne Državne Uprave bio je do sad u ovoj zemlji oblik Samodržavja. Vlast i vođenje te Uprave naslijedio sam i Ja, po milosti Božjoj, sedmi Vladalac iz Moje Kuće. Ni moji slavni prethodnici ni Ja, nijesmo se, kao drugi autokrati, smatrali neodgovornima i nijesmo držali da je naša volja zakon. U mirno doba mi smo bili Crnogorcima prava bratska braća, u bojeve išli smo kao oni, - ginuli smo gdje i oni, rane smo dočekivali i zadavali gdje i oni, sve od Careva Laza do Vučijeg Dola¹⁶ [...]

Naša se vlast začela na gojoj poljani, na ništa bez ništa, pod vedrim nebom i naočigled neprijatelja. Bila je zakonita, jer je narodom glasovana, a vršila se srcem, ljubavlju i energijom. [...]

Krajem sedamnaestog vijeka Moja Kuća za-tekla (je) domovinu našu bijednu i gotovo poplavljenu drugom vjerom, a naša lijepa

¹⁶ Mjesta na kojima su se vodile borbe s Turcima.

Pravoslavna vjera nalazila se u velikoj opasnosti. [...]

Danas u Otadžbini granice razmaknute i međunarodno utvrđene od ušća Bojane u Jadransko More, do sastanka Tare i Pive, koje Drinu sačinjavaju, i od Bijele Gore, do Čakora, više Peći i Dečana. [...]

Ovijem danom Otadžbina naša postaje Ustavna monarhija i mi sa srećom stupamo u nov politički život. Praštajući se sa onim starim, ne mogu da na ovom raskršću iz dubine Mi srca ne odam dostojnu blagodarost i Sijenima Mojih i vaših Predaka za njihovu svetu zajednicu i zavještanu nam od njih slobodu. [...]

Moja odluka na izdavanje Ustava na dvije će strane radosno odjeknuti. Vi, i svi uopće srpski rodoljubi, prihvat ćete je sa onom istinskom vjerom, koja ju je i nadahnula – vjerom da će ona biti uspešna i srećna za razvitak i napredak Otadžbine.

Crnogorski, IV, str. 34-46

Nikola I Petrović (1841.-1921.) vladao je Crnom Gorom od 1860. do 1918., prvo kao knez, a od 1910. kao kralj. Tijekom njegove vladavine Crna Gora je postala neovisna (1878.) i proširila teritorij na račun Osmanskog Carstva. Budući da je dvije godine proveo školujući se u Parizu, u Crnoj Gori je unaprijedio školstvo i poticao modernizaciju institucija. Zbog otpora tradicionalnih društvenih struktura, mnoge reforme su se morale provoditi od vrha države naniže i stoga su bile zakašnjele u usporedbi s drugim nacionalnim državama u jugoistočnoj Europi.

Na koji se način monarhija legitimirala? Zašto je knez odlučio donijeti Ustav?

II-9. Mladoturska proklamacija (1908.)

1. Osnova Ustava bit će poštovanje prvenstva narodne volje. Jedna od posljedica toga načela bit će zahtjev da se bez odgađanja utvrdi odgovornost ministra pred Domom i u skladu s tim će se smatrati da je ministar u ostavci ako ne dobije većinu glasova u Domu.

2. Pod pretpostavkom da senatori ne čine više od jedne trećine zastupnika, Senat će biti imenovan na sljedeći način: jednu trećinu imenovat će sultan, a dvije trećine nacija; mandat senatora bit će ograničen.

3. Zahtijevat će se da svi turski podanici koji su navršili 20 godina, bez obzira na imetak ili bogatstvo, dobiju pravo glasa. Oni koji su izgubili građanska prava neće, naravno, imati ni pravo glasa.

4. Kako bi se poštovao prvi članak Ustava iz 1293. godine (po Hidžri), u ustavnu povelju se moraju unijeti točne odredbe o pravu na slobodno formiranje političkih skupina.

7. Turski jezik će ostati službeni jezik. Službena korespondencija i rasprave vodit će se na turskom.

9. Svaki državljanin uživat će potpunu slobodu i jednakost bez obzira na nacionalnost i vjeroispovijest i imat će jednake dužnosti. Svi osmanski podanici, budući da su pred zakonom jednaki u pogledu prava i dužnosti prema državi, mogu raditi u državnoj službi u skladu sa svojim sposobnostima i obrazovanjem. Zakon o vojnoj službi jednako se tiče i onih koji nisu muslimani.

10. Već postojeće vjerske povlastice, dane pojedinim nacijama, mogu se i dalje slobodno koristiti.

14. S obzirom da se ne diraju imovinska prava zemljoposjednika (jer se ta prava moraju poštovati, i po zakonu moraju ostati netaknuta), seljacima će biti omogućeno da kupuju zemlju i bit će određen način na koji će oni moći uz niske kamate pozajmljivati novac. [...]

16. Obrazovanje će biti besplatno. Svaki

građanin, u granicama propisanim Ustavom, može voditi privatnu školu u skladu s posebnim zakonima.

17. Sve škole bit će pod državnim nadzorom. Kako bi svi građani dobili zajedničko i jednako obrazovanje, bit će otvorene državne škole, u njima će obrazovanje biti besplatno i primat će se učenici svih nacionalnosti. U komunalnim školama bit će obvezna nastava na turskom. U državnim će školama javna nastava biti besplatna. Srednje i visoko obrazovanje pružat će se u gore navedenim javnim školama; u njima će se rabiti turski jezik. Otvorit će se trgovačke, poljoprivredne i zanatske škole da bi se razvili resursi zemlje.

18. Radit će se na izgradnji puteva, željeznice i kanala, kako bi se olakšalo kretanje i povećalo bogatstvo zemlje. Ukinut će se sve što može ometati trgovinu i poljoprivredu.

<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1908youngturk.html>

Poslije poraza u ratu 1877.-1878. sultan Abdulhamid II. (1886.-1908.) stavio je Ustav iz 1876. izvan snage i vladao autokratski. Mladoturci, oporbena organizacija koju su mahom činili časnici i intelektualci, tražila je vraćanje Ustava i reforme koje bi ojačale Carstvo. Na kraju su Mladoturci 1908. godine izveli uspješnu revoluciju i preuzeli vlast, koju su držali sve do 1918. godine.

Glavni politički zahtjev Mladoturaka u vrijeme dok su se suprotstavljali Abdulhamidu II. bilo je vraćanje na snagu Ustava iz 1876. godine. Ipak, oni su prihvatili i neke izmjene Ustava: navedi koje su to izmjene i objasni zašto su Mladoturci na njih pristali.

Usporedi članak 17. iz ovoga teksta s tekstovima iz poglavlja II-e. Kakvu ulogu ima škola u procesu izgradnje nacije?

Analiziraj članak 18. i usporedi ga s tekstovima iz poglavlja II-d. Što možeš reći o ulozi političkih vođa u razvoju privrede?

Tablica 1: Ustavi zemalja jugoistočne Europe

Država	Prvi moderni ustav	Glavne promjene			Današnji ustav
		Prije Prvoga svjetskog rata	Međuratno razdoblje	Poslije Drugoga svjetskog rata	
Albanija ¹⁷	1920.		1925.; 1928.; 1939.	14. ožujka 1946.; 1976.	21. listopada 1998.
Bosna i Hercegovina					24. veljače 1993; 14. prosinca 1995
Bugarska	1879. (Ustav iz Trnova)			4. prosinca 1947.; 1971.	12. srpnja 1991.
Cipar	1959. (1960.)				
Crna Gora	1905.				12. listopada 1992.
Grčka ¹⁸	1844.	1864.; 1911.	1927.	1952.	7. lipnja 1975.
Hrvatska					22. prosinca 1990.
Jugoslavija			1921. (Vidovdanski ustav); 1931.	31. siječnja 1946.; 1963.; 1974.	27. travnja 1992
Makedonija					17. studenog 1991.
Osmansko carstvo	1876.				
Rumunjska ¹⁹	1866.		1923.; 1938.	13. travnja 1948.; 1952.; 1965.	8. prosinca 1991.
Slovenija					23. prosinca 1991.
Srbija	1835.	1838.; 1869.; 1888.; 1901.			28. rujna 1990.
Turska	1924.			1961.	7. studenog 1982.

Tablica 2: Uvođenje općeg prava glasa u zemljama jugoistočne Europe

	Opće pravo glasa za muškarce	Pravo glasa za žene
Albanija	1920.	Ograničeno – 1920.; opće – 1946.
Bosna i Hercegovina	1920. (Jugoslavija)	1945. (Jugoslavija)
Bugarska	1879.	Udate žene – 1938; opće – 1945.
Cipar	1960.	1960.
Crna Gora	1920. (Jugoslavija)	1945. (Jugoslavija)
Grčka	1864.	Ograničeno – 1929.; opće – 1952.
Hrvatska	1920. (Jugoslavija)	1945. (Jugoslavija)
Jugoslavija	1920.	1945.
Makedonija	1913. (Srbija)	1945. (Jugoslavija)
Rumunjska	1918.	Ograničeno – 1929.; opće – 1946.
Slovenija	1907. (Austrija)	1945. (Jugoslavija)
Srbija	1869.	1945. (Jugoslavija)
Turska	1924.	1930.

17 Kvaziustavna regulativa: Statut Međunarodne komisije za Albaniju (1914).

18 Prije osnivanja države, prvi ustavi su se donosili tako što su za vrijeme rata za neovisnost za njih glasovale revolucionarne skupštine: 1822. (Epidaurus), 1823. (Astros) i 1827. (Troezene).

19 Kvaziustavne regulative: Organski statuti (1831/1832.) u Vlaškoj i Moldaviji; Pariška konvencija (1858.) za Ujedinjene kneževine Vlašku i Moldaviju (od 1859. Rumunjska).

Sl. 4. Trg ustava u Ateni (1863.)

Markezinis, str. 312-313

? Objasni ime koje je dobio ovaj trg. Postoji li u glavnom gradu tvoje zemlje ili u tvom gradu trg ustava? Je li ikada postojao, odnosno postoji li trg "Nacije" ili "Nacionalni" trg?

Bukureštanska ulica koja se u međuratno doba zvala Avenija kraljice Elizabete, promijenila je ime u vrijeme komunističkog režima u Bulevar 6. ožujka (datum inauguriranja prve vlade pod dominacijom komunista), a zatim u Bulevar Gheorghe Gheorghiu Deja (rumunjski komunistički vođa 1945.-1965.); nakon 1989. ta ista ulica je preimenovana u Bulevar Mihaila Kogălniceanua (po značajnom političaru, povjesničaru i piscu iz 19. stoljeća), da bi jednom njezinu dijelu nekoliko godina poslije bilo vraćeno staro ime (Bulevar kraljice Elizabete). To je jednostavan način da se shvati kako se politički režimi služe imenima ulica da bi legitimirali određena ideologijska i povijesna sjećanja. Možeš li pronaći takve primjere? Što misliš o promjenama imena ulica?

Igra: imena ulica kao lekcija iz povijesti

Podijelite se u četiri skupine. Uzmite turističke vodiče za četiri povijesna razdoblja tijekom 19. i 20. stoljeća. Analizirajte imena ulica i trgova i pogledajte koliko se njih odnosi na povijesne događaje i osobe, nacionalne heroje i događaje. Analizirajte izbor imena i njihove promjene kroz vrijeme.

Istu igru možete igrati i sa spomenicima.

IIb. Državljanstvo**II-10. Definicija državljanstva u grčkom Ustavu iz Epidaurusa (1822.)**

U ime svetog i nedjeljivog trojstva, grčki narod, koji više ne može podnositi težak teret tiranije strahovite osmanske vlasti, uz velike žrtve uspio je otresti se te vlasti, i danas, preko svojih ovlaštenih predstavnika u Nacionalnoj skupštini, pred Bogom i ljudima, objavljuje svoje "političko postojanje i neovisnost".

U Epidaurusu 1. siječnja 1822.,
prve godine neovisnosti.

Privremena politička zajednica Grčke

Dio A

Odjeljak A

O vjeri

Ša – Na teritoriju Grčke prevladava istočno pravoslavno kršćanstvo, ali će Grčka tolerirati sve druge vjere; njihovi obredi i sveti čini obavljat će se bez ikakvih smetnji.

Odjeljak B

O općim pravima stanovnika grčkog teritorija

Šb – Domaće stanovništvo grčkog teritori-

ja, koje vjeruje u Krista, jest grčko i uživa sva politička prava bez ikakve diskriminacije.

Šc – Svi Grci su jednaki pred zakonom, bez izuzetaka na osnovi privilegija, klase ili službe.

Šd – Svatko tko dođe iz inozemstva da se naseli ili boravi na grčkom teritoriju pred zakonom je jednak kao i pripadnik domaćeg stanovništva.

Vakalopoulos, str. 390

Tijekom grčke revolucije prvi se “parlament” sastao u Epidaurusu i donio prvi ustav, koji je bio pod utjecajem sličnih tekstova nastalih za vrijeme Francuske revolucije. Iako je izmijenjen već tijekom revolucije, Ustav iz Epidaurusa ostao je glavna referentna točka grčke političke kulture i simbol ideala onih koji su se borili za nacionalnu neovisnost.

Tko su Grci po Ustavu iz Epidaurusa? Kakav je odnos između vjerskog i nacionalnog identiteta? Je li jezik preduvjet nacionalnog identiteta?

Koja načela Francuske revolucije uočavaš u ovom ustavu?

II-11. Definicija državljanstva u grčkom Ustavu iz Trezena (1827.)

6. Grci su:

- starosjedioci grčkog teritorija koji vjeruju u Krista;
- oni koji su bili pod turskom vlašću a vjeruju u Krista, i došli su, ili će doći, na grčki teritorij da se pridruže našoj borbi, ili već žive na našem teritoriju;
- oni koji žive na tuđim teritorijima, ali su rođeni od grčkog oca;
- starosjedioci ili oni koji nisu starosjedio-

ci, ili njihovi potomci, koji su postali građani stranih država prije objavljivanja ovog Ustava, a koji su došli na grčki teritorij i položili zakletvu Grčkoj;

e) svi stranci koji dođu i prihvate državljanstvo.

OEΔB, str. 107

Usporedi tekstove II-10. i II-11. koji se tiču državljanstva. Što primjećuješ?

II-12. Definicija državljanstva u srbijanskom Ustavu iz 1835.

108) Svako dete rođeno u Srbiji ili izvan Srbije, a od Srbina iz Srbije; svaki u vreme obnarodovanja ovog ustava u Srbskoj službi u Srbiji i izvan Srbije nalazeći se činovnik ili služitelj hristijanskog vjeroispovjedanja; svaki, komu je deset godina prošlo ot kako se u Srbiji nalazi, ili koji nepokretna dobra u njoj ima, smatra se za Srbina, i ima pravo, uživati srbsko državno građanstvo.

109) Strani trgovci, fabrikanti, zanatlije, i zemljedjelci hristijanskog vjeroispovjedanja mogu pridobiti prava građanina srbskog, počem budu u Srbiji sedam godina dana i čestno se uzvladaju, ili počem im Knjaz zvanije kakvo dade; a inostranci, zasluženi o Srbiji, kako ot Knjaza pismo prime, da su prirodni Srbi. A kako će se pravo Srbskoga građanstva polučiti otređice osobiti zakon.

110) Građanin Srbski samo može biti činovnikom, tutorom, članom općestva, i nadzirateljem javni i obštinski zavedenija [ustanova].

111) Svaki Srbin i bez svake razlike jednak je pred zakonima Srbskim, kako u obrani, tako i u kazni na svim sudovima ot najmanjeg do većeg. [...]

116) Svakomu građaninu Srbskomu otvoren je put k svim činovima u Srbiji, kako se samo nađe, da je sposoban i dostojan k njima. Pri jednakoj sposobnosti i predpostavlja se Srbin stranomu.

117) Svaki Srbin ima pravo birati način življenja svog po svojoj volji, samo koji nije na obštenarodnu štetu.

118) Kako rob stupi na Srbsku zemlju, ot onoga časa postaje slobodnim, ili ga ko doveo u Serbiju, ili sam u nju pobegao. Srbinu slobodno je roba kupiti, no ne prodati. [...]

128) Sva zemlja, koju narod Srbski ima, pripadaleži [pripada] svakom imaocu kao prirodno imanje, kojim može po svojoj volji raspolagati, i koje može drugomu prodati; samo mora u tom slučaju javiti se nadležnoj vlasti svoga Obštstva i Okružja, i pred njom prodati ju; a posle ne može naseljavati se na tuđu nekupljenu.

Jovičić, str. 48-64

 Usporedi ovaj tekst s tekstem II-14.; analiziraj odnos između vjere i državljanstva na temelju odlomaka ustava. Pregledaj prve ustave u svojoj zemlji i provjeri ima li u njima nekih odredaba koje državljanstvo vezuju uz vjeroispovijest. Misliš li da bi status državljanina trebao ovisiti o vjeri? Nemoj odgovoriti samo s da ili ne, nego ponudi i neke razloge u prilog svojega stava, te nađi primjere na temelju iskustava u svojoj zemlji. Zašto u tvojoj zemlji postoje (ili ne postoje) takve zakonske odredbe? Je li vjeroispovijest preduvjet nacionalnog identiteta?

II-13. Zakonik Danila I., kneza Crne Gore i Brda (1855.)²⁰

Do sad je bila Crna Gora i Brda istina slobodna, ali javnog zakonika, koji će Crnogorcu i Brđaninu slobodu ukrijepiti i braniti, imala nije, već je pravica i sudbina njihova samo u ustima vladaoca bila [...]

Prvo

Svaki Crnogorac i Brđanin jednak je pred sudom.

Drugo

Svakom Crnogorcu i Brđaninu po naslijeđenoj i do sad sačuvanoj slobodi ostaje i po danas i unaprijed, čest, imuće, život i sloboda njegova obezbijedena, niti može ni jedan Crnogorac niti Brđanin niti sud pravednome bratu Crnogorcu i Brđaninu u ove svetinje dirati [...]

Devedeset prvo

Uskok svaki dok stupi u našu slobodnu zemlju po zavjetu svetog Petra bivšeg Gospodara crnogorskog bezbjedan je i ne smije mu niko ništa krivo činiti, kad se on pošteno i po našem zemaljskome zakoniku vlada i upravlja, kojeg pravicu uživa isto kako i svaki naš brat Crnogorac i Brđanin; za svaku pak sagrijehu sudiće se i uskoku kako što ovaj zakonik izgovara.

Devedeset drugo

I ako u ovoj zemlji nema nikakve druge narodnosti do jedine srpske i nikakve druge vjere do jedine pravoslavne istočne, to opet svaki inoplemenik i inovjerac može slobodno živiti i onu slobodu i onu našu domaću pravicu uživati kako i svaki Crnogorac i Brđanin što uživa.

Crnogorski, I, str. 167-184

Danilo I. Petrović (1826.-1860.) naslijedio je 1852. godine svojega strica Petra II. Petrovića Njegoša na mjestu crnogorskog vladara. S obzirom da je odbio položaj vladike, dobio je zvanje gospodara i Crnu Goru pretvorio u sekularnu kneževinu s nasljednim dostojanstvom. Obrazovan i energičan, Danilo se uspješno borio protiv Turaka i upustio se u proces centralizacije i ubrzane modernizacije države, zbog čega je 1860. i ubijen.

Kako su Crnogorci definirani u Zakoniku kneza Danila I.? Jesu li i pridošlice mogle postati Crnogorci?

²⁰ Brda u sjeveroistočnoj Crnoj Gori postala su dio pokrajine tek 1796. godine, i tijekom nekoliko generacija zadržala su poseban identitet.

II-14. Promjena odredbe o državljanstvu u članku 7. rumunjskog Ustava (1879.)

Članak 7. U Rumunjskoj razlika u vjeroispovijesti ne predstavlja prepreku za uživanje i korištenje građanskih i političkih prava.

§ 1. Stranac, bez obzira na vjeroispovijest, bio pod stranom zaštitom ili ne, može dobiti pravo na useljenje pod sljedećim uvjetima:

a) Ako vladi podnese zahtjev da bude naturaliziran, navede kolikim imetkom raspolaže, koje je profesije ili zanata, i izrazi volju da se doseli u Rumunjsku.

b) Nakon podnošenja zahtjeva živi deset godina u zemlji i pokaže se za nju korisnim.

§ 2. Iz ovoga postupka mogu biti izuzete sljedeće osobe:

a) Oni koji u zemlju donose industriju, korisne izume ili izrazit talent, ili oni koji su ovdje započeli velike poslove ili pokrenuli industriju.

b) Oni koji su rođeni i odrasli u Rumunjskoj od roditelja koji su se doselili u ovu zemlju i koji nikada nisu bili pod zaštitom neke strane zemlje.

c) Oni koji su služili ovoj zemlji za vrijeme rata za neovisnost i koji su kolektivno naturalizirani jednim vladinim ukazom i bez daljih formalnosti.

§ 3. Naturaliziranje je moguće samo po zakonu i pojedinačno za svakoga.

§ 4. Donijet će se poseban zakon koji će odrediti na koji se način stranci mogu doseliti na rumunjski teritorij.

§ 5. Samo Rumunji i oni koji su naturalizirani mogu postati posjednici seoskog dobra u Rumunjskoj.

Poštovat će se sva prava koja su do ovoga trenutka stečena.

Sve točke i odredbe trenutno postojećih međunarodnih konvencija ostaju na snazi.

Constituțiile, str. 34-35

Rumunjski Ustav iz 1866. davao je državljanstvo samo kršćanima (članak 7.), i tako isključivao Židove i muslimane. Na Berlinskom kongresu (1878.) velike sile su priznanje neovisnosti Rumunjske uvjetovale

promjenom tog članka. Rumunjska politička elita je to odbila, ali nije se mogla dugo opirati, tako da je na kraju pronađena kompromisna verzija za promjenu spornog članka.

 Je li promjena članka 7. doista zaustavila vjersku diskriminaciju s obzirom na pravo na rumunjsko državljanstvo? Koje kvalitete omogućuju strancu da zatraži rumunjsko državljanstvo? Kako bi ti odredila/odredio uvjete za dobivanje državljanstva?

II-15. Sporazum o manjinama koji su potpisale savezničke i pridružene države i Rumunjska (1919.)

Članak 1.

Odredbe sadržane u člancima 2. do 8. ovoga Sporazuma Rumunjska prihvaća kao zakon s kojim ne smije doći u sukob nijedan drugi zakon, propis ili službeni akt, niti mu pak neki drugi zakon, propis ili akt smije biti nadređen.

Članak 2.

Rumunjska na sebe preuzima jamstvo pune zaštite života i slobode svim stanovnicima Rumunjske, bez obzira na podrijetlo, nacionalnost, jezik, rasu i vjeru.

Svi stanovnici Rumunjske imaju pravo slobodno izražavati, i privatno i javno, svako vjerovanje, vjeru ili vjeroispovijest koje nije u suprotnosti s javnim poretkom i javnim moralom.

Članak 3.

U skladu sa spomenutim odredbama Sporazuma, Rumunjska prihvaća i izjavljuje da će, bez ikakvih dodatnih uvjetovanja, državljanima Rumunjske postati svi koji u trenutku stupanja na snagu ovoga Sporazuma žive na teritoriju Rumunjske, i na područjima dobivenima na temelju mirovnih sporazuma s Austrijom i Mađarskom, kao i ostalih područja koja Rumunjskoj eventualno mogu pripasti, pod uvjetom da te osobe nisu već državljanima nekih drugih država, osim Austrije i Mađarske.

Ipak, Austrijanci i Mađari stariji od 18 godina imat će pravo da se prema uvjetima navedenima u Sporazumima opredijele čije će državljanstvo prihvatiti. Odluka koju donese muž odnosit će se i na suprugu, a odluka roditelja ticat će se i djece mlađe od 18 godina.

Osobe koje se koriste spomenutim pravom da se opredijele kojoj državi žele pripadati, moraju se u idućih 12 mjeseci preseliti u državu za koju su se opredijelili. One imaju pravo zadržati nekretnine koje posjeduju na rumunjskom teritoriju. Sa sobom mogu ponijeti pokretnu imovinu svake vrste. Pri prijenosu imovine neće biti dužni platiti carinu.

[...]

Članak 5.

Rumunjska neće postavljati nikakve prepreke korištenju prava koje spomenute osobe imaju prema zaključenim sporazumima, ili sporazumima koji tek budu zaključeni između Saveznika i Austrije ili Mađarske, prava na izbor da prihvate rumunjsko državljanstvo ili ne.

Članak 6.

Svi koji su rođeni na teritoriju Rumunjske, a nisu po rođenju državljani druge države, postaju rumunjski državljani.

Članak 7.

Rumunjska ipso facto i bez daljih formalnosti priznaje kao rumunjske državljane sve Židove koji žive na rumunjskom teritoriju, a nemaju državljanstvo neke druge države.

Članak 8.

Svi rumunjski državljani jednaki su pred zakonom i uživaju ista građanska i politička prava, bez obzira na rasu, jezik ili vjeroispovijest.

Razlika u vjeroispovijesti, vjeri ili pripadnosti nekoj vjerskoj zajednici neće biti prepreka rumunjskom državljaninu da uživa građanska i politička prava kao što su, na primjer, zaposlenje u državnoj službi, stjecanje javnih ili počasnih funkcija, obavljanje pojedinih profesija i tako dalje [...]

Članak 9.

Rumunjski državljani koji pripadaju rasnoj, vjerskoj ili jezičkoj manjini bit će jednako tretirani i imat će jednaku pravnu i faktičnu sigurnost kao i drugi rumunjski državljani. Posebice će imati

jednako pravo o svojem trošku osnivati, voditi i kontrolirati dobrotvorne, vjerske i društvene ustanove, škole i druge obrazovne ustanove, s pravom da se u njima služe vlastitim jezikom i slobodno ispovijedaju svoju vjeru.

Članak 10.

U gradovima i na područjima gdje živi znatan broj rumunjskih građana koji ne govore rumunjski jezik, Rumunjska će osigurati da u okviru državnoga obrazovnog sustava djeca takvih rumunjskih državljana u osnovnoj školi pohađaju nastavu na materinskom jeziku. Ova odredba ne isključuje pravo rumunjske vlade da u spomenutim školama uvede obvezu učenja rumunjskog jezika.

[...]

Članak 12.

Rumunjska je suglasna da odredbe u prethodnim člancima, ako se odnose na pripadnika rasnih, vjerskih ili jezičkih manjina, tvore međunarodnu obvezu koja je pod jamstvom Lige naroda. [...]

www.austlii.edu.au/au/other/dfat/treaties/1920/13.html

Nakon završetka Prvoga svjetskog rata raspala su se Austro-Ugarsko, Rusko i Osmansko Carstvo, a nastalo je nekoliko novih nacionalnih država, dok su neke stare dobile nove teritorije i brojne nacionalne manjine. Da bi se izbjegle nacionalne tenzije, na mirovnoj konferenciji u Parizu (1919.-1920.), te manjine su zaštićene posebnim međunarodnim ugovorima koje su odvojeno potpisale države istočne i jugoistočne Europe.

Ugovori o manjinama često su smatrani miješanjem velikih sila u unutarnje stvari suverenih država. Što ti sada misliš o tome? Jesu li ti ugovori bili legitimi? Jesu li djelovali?

II-16. Redefiniranje državljanstva u rumunjskom Ustavu iz 1923.

Članak 1. Kraljevina Rumunjska je nacionalno jedinstvena i nedjeljiva država.

Članak 5. Rumunji, neovisno o etničkom podrijetlu, jeziku koji govore i vjeroispovijesti, uživaju slobodu savjesti, slobodu obrazovanja, slobodu tiska, slobodu okupljanja i sve druge slobode i prava utvrđena zakonom.

Članak 6. Osim svojstva rumunjskog državljanina, nužan uvjet za uživanje tih prava predstavljaju postojeći Ustav i svi drugi zakoni koji se odnose na politička prava. Posebnim zakonima, koji se donose dvotrećinskom većinom glasova, odredit će se uvjeti pod kojima žene mogu koristiti svoja politička prava. Građanska prava žena bit će određena na osnovi potpune jednakosti spolova.

Član 7. Različite vjeroispovijesti, denominacije, etničke pripadnosti i jezici u Rumunjskoj ne predstavljaju prepreku za uživanje i korištenje

građanskih i političkih prava. Što se tiče korištenja političkih prava, stranac može imati prava koja ima Rumunj jedino ako se naturalizira. O naturalizaciji se odlučuje u svakom slučaju zasebno, a odluku donosi Ministarsko vijeće u skladu s preporukom prvoga predsjednika i predsjednika Vrhovnog suda iz glavnog grada, koji se slože da podnositelj zahtjeva za naturalizaciju ispunjava zakonske uvjete.

Constituțiile, str. 71-72

 Jesu li odredbe iz Ustava od 1923. predstavljale neki napredak u usporedbi s prijašnjim ustavima? Što je predviđeno odredbama koje se tiču prava glasa za žene? Pogledaj zakone tvoje zemlje u 19. i 20. stoljeću i pokušaj pronaći odredbe koje se odnose na biračko pravo žena. Koje su političke posljedice toga što se ženama osporava pravo glasa?

Opća pitanja

Razmotrite odnos između građanskih prava, nacionalnog i vjerskog identiteta, spola i rase. Pogledaj sadašnji ustav svoje zemlje i pronađi uvjete za dobivanje državljanstva. Razgovarajte o sadašnjoj situaciji i usporedite je sa situacijama koje su iznesene u ovim ustavima, ili s njihovim prikazima u knjigama o povijesti vaše zemlje. Kako objašnjavate mjere isključenja iz države?

IIc. Nacije i crkve

II-17. Carigradska vasiljenska patrijaršija osuđuje običaj da se djeci umjesto kršćanskih daju starogrčka imena (1819.)

Odnedavno uveden običaj da se krštenoj djeci daju starogrčka imena [...] smatramo potpuno neprikladnim, te načinom da se pokaže prezir prema kršćanskim imenima; dakle, postoji potreba da se uvedu vrlo stroga pravila [...]

Dimaras, str. 364

 Što misliš, zašto su ljudi počeli djeci davati starogrčka imena? Što misliš o stavu patrijaršije? Je li u redu da se vjerski poglavari miješaju u odluku roditelja kakvo će ime dati svojem djetetu? Bi li u ovoj stvari miješanje državnih vlasti bilo isto tako neprimjereno? Koja su imena prevladavala u tvojoj zemlji u 19. stoljeću? A danas? Što misliš, jesu li imena bila i oznaka vjerskog, regionalnog ili nacionalnog identiteta? Tko može odlučivati o identitetu?

II-18. Različita mišljenja o autonomiji grčke crkve u odnosu na Carigradsku vasseljensku patrijaršiju (1833.)

A. Theokletos Farmakides, pristalica autonomije

Crkva Kraljevine Grčke je u lipnju 1833. proglasila autonomiju i neovisnost. [...] Grčki narod, nakon što je proglasio svoju političku neovisnost pred Bogom i ljudima još od početka slavne revolucije [...], također je obznanio da je njegova Crkva autonomna i neovisna; kako je **cilj njegove svete borbe i crkvena i politička neovisnost** [...], nije bila potrebna nikakva posebna dozvola ili pristanak, budući da politička autonomija ide pod ruku s autonomijom Crkve, već po samom vjerovanju Pravoslavne crkve [...] bez ikakve potrebe za posebnim aktom ili sporazumom; jer teritorij i Crkva su jedna ista stvar [...].

Matalas, str. 49

Nakon što je dobila neovisnost, Grčka je morala riješiti i pitanje crkve. Većina Grka je pravoslavna, a patrijarh iz Carigrada bio je pod vlašću Turaka. Da ne bi i dalje bila podređena Osmanskom Carstvu, Grčka pravoslavna crkva je prekinula odnose s Carigradskom patrijaršijom. Žučne rasprave o tom pitanju ovdje su ilustrirane tekstovima iz pera Theokletosa Farmakidesa (1784.-1860.) i Konstantinosa Oekonomosa (1780.-1857.).

B. Konstantinos Oekonomos, protivnik autonomije

Koje su sve muke zbog slobodne Grčke zadobile našu braću koja su se našla izvan državnih granica? A vi tražite da ih ne zovemo ni Grcima ni braćom, nego stanovnicima Turske i podanicima onoga što nazivate crkvom koja je u ropstvu! Vi tako otkidate (koliko god je to u vašoj moći) Grčku od Grčke i Grke jedne od drugih, drobeći naciju i stvarajući vjerski raskol koji će dovesti do

unutarnjih slabosti i teških sukoba među braćom. Tako vi, na kraju, državu Grka svodite na preuske granice i onemogućujete napredak Kraljevine Grčke, koju podržava i sam Bog, činite to razarajući (opet onoliko koliko je u vašoj moći) nade i želje cijele jedne nacije, kao i mnogih stoljeća i mnoštva helenofilskih kršćanskih naroda! O, ljudi, kako možete biti takvi?

Oikonomos, str. 336-337

Usporedi ova dva teksta. Koji se argumenti u njima iznose? Što misliš, zašto je za grčku državu važno da ima autonomnu crkvu?

II-19. Dekret o uspostavljanju vlasti sinoda u Rumunjskoj pravoslavnoj crkvi (1864.)

Članak 1. Rumunjska pravoslavna crkva jest i bit će glede svoje organizacije i reda neovisna o bilo kojoj stranoj crkvenoj vlasti.

Članak 2. Na čelu Rumunjske crkve, čije je jedinstvo utjelovljeno u Svetom sinodu, nalaze se mitropoliti i episkopi, a u upravljanju im pomažu episkopski sinodi.

Članak 3. Sveti sinod Rumunjske crkve je u dogmatskom jedinstvu svete pravoslavne vjere s velikom istočnom crkvom posredstvom savjetovanja s Vasseljenskom patrijaršijom u Carigradu.

Članak 4. Sveti sinod Rumunjske crkve čine:

- mitropoliti
- episkopi
- rumunjski arhijereji
- tri predstavnika svake eparhije, izabrana od svjetovnog svećenstva, i oni mogu biti ili iz reda svećenika u toj parohiji ili laika koji poznaju crkveno učenje, dekani teologijskih fakulteta iz Iasi i Bukurešta.

[...]

Članak 16. Nikada i ni iz kojih razloga Sveti sinod Rumunjske pravoslavne crkve ne smije umanjiti ili onemogućiti:

Slobodu savjesti i vjersku toleranciju. Zakoni vjerske tolerancije su u svakom pogledu u nadležnosti zakonodavnih skupština. Jezik pravoslavne vjere u crkvama širom zemlje zauvijek će biti rumunjski.

Murgescu, str. 255-256

Dekret je izdao knez Aleksandar Ioan Cuza (1859.-1866.) u vrijeme izbijanja sukoba s Carigradskom patrijaršijom zbog oduzimanja crkvenih dobara (1863.). Dekret je bio prvi korak u stvaranju nacionalne pravoslavne crkve, nakon čega je uslijedilo proglašenje autokefalnosti (1885.) i proglašenje Rumunjske pravoslavne crkve posebnom patrijaršijom (1925.).

Što misliš, zašto je za rumunjsku državu bilo toliko važno da ima zasebnu i neovisnu crkvu? Kako država osigurava kontrolu nad crkvom? Kakve je odnose Rumunjska crkva zadržala s Carigradskom patrijaršijom? Usporedi ovaj tekst s tekstovima I-15. i I-24.

II-20. Komentar francuskog novinara Charlesa Yriartea na nazore pravoslavnih i katoličkih svećenika o odnosu vjere i nacije u Bosni (1875. –1876.)

Pravoslavni svećenici su vrlo bliski s ljudima svoje vjere i ne trebamo se čuditi što su vođe pokreta [misli se na ustanak u Bosni 1875.] uglavnom bili ti grčko-pravoslavni svećenici koji ne samo da su dali znak za početak bune, nego su i sami uzeli puške u ruke i povelj svojom narodu u borbu. Za te ljude su vjera i rasa ili nacija toliko slični da je riječ "Srbin" počela značiti isto što i riječ "pravoslavac". Katolici to vide drugačije: za katoličke svećenike u Bosni pojam vjere je iznad pojma naci-

je i katolički svećenici, koji slušaju zapovijedi iz Rima, odvrću ljude od pobune. Najnepredniji među njima su se ograničili na to da na latinskom tiskaju pozive susjednoj katoličkoj sili [Austro-Ugarskoj] da se prestane s ugnjetavanjem. Ne treba se čuditi što i dalje postoji nesuglasje između tih dviju vjera [pravoslavne i katoličke]. Osmansko Carstvo ne brine se o obrazovanju kršćana, i to s dobrim razlogom: ono ulogu prosvjećivanja ostavlja crkvi što, prirodno, podrazumijeva da svećenici u svojem naučavanju polaze od različitosti dviju crkava kao od osnove za sve dalje. Ishod takvog sustva je očigledan i koban: pravoslavna djeca od igumana, katolička djeca od fratara i muslimanska djeca od uleme uče samo mrziti jedna drugu, i to je ono u čemu su, na kraju krajeva, jedino i uspješna kad odrastu.

Yriarte

Analiziraj kako je opisan odnos između vjerskog i nacionalnog identiteta u katoličkoj i pravoslavnoj crkvi u Bosni. Slažeš li se s mišljenjem da djeca koja su odgajana isključivo u svojoj vjeri uče samo mrziti jedna drugu? Kako bi se moglo izbjeći takve situacije? Kakva je bila uloga vjere u nacionalnom pokretu u tvojoj zemlji?

II-21. Bugarski ustav iz 1879. o položaju Bugarske pravoslavne crkve

Članak 37. Državna vjeroispovijest u kneževini Bugarskoj je pravoslavlje.

Članak 38. Bugarski knez i njegovi nasljednici moraju biti pravoslavne vjere, ali prvi izabrani bugarski knez može, iznimno, zadržati svoju prvobitnu vjeru.

Članak 39. Bugarska kneževina u eklezijskom pogledu čini nedjeljivu cjelinu s Bugarskom crkvom, koja je podređena Svetom sinodu. Sveti sinod je najviši duhovni autoritet u Bugarskoj crkvi, ma gdje se ona nala-

zila. U pitanjima dogme i vjere kneževina iz istog razloga ostaje u jedinstvu s ekumenskom Istočnom crkvom.

Konstitucija, str. 6

 Zašto se u ovom ustavu uređuju i crkvena pitanja? Ima li nekih odredaba koje se tiču vjere i crkve u ustavu koji je danas na snazi u tvojoj zemlji?

II-22. Mišljenje Nikole Pašića o odnosu srpskoga naroda i pravoslavne crkve (1890.)

O pravoslavnoj crkvi

Prema tome jasno je zašto je pravoslavna crkva i narodna crkva. Zašto je tešnje svezana i srasla s dušom kakvog naroda, koji je ispoveda, no što to može biti katolička crkva. [...] Otuda se [nazivaju] srpska crkva, bugarska crkva, grčka crkva, ruska crkva. [...]

Sve to ukupno uzevši slovenska pravoslavna crkva, spojena je od početka sa narodima slavenskim, koji su joj ostali verni, sačuvala tim narodima svojstva slavenska, karakterne crte i naravi koje su sad tek podesne da prihvate rezultate današnjeg napretka [...]

Suverenitet naroda

[...] Narod srpski podigao je sam srpsku državu, podigao je krvlju, trudom i umenjem svojim i ona nosi na sebi pečat njenog tvorca i potpuno je demokratska [...]. U svesti naroda da je sam kovač svoje države počiva i narodni suverenitet, narodna najviša vlast [...], vlast nad vlastima, vrhovna vlast nad svima vlastima, jemstvo je da narodni život ne može daleko zastraniti, da ustrojstva nenarodna, iako se kadkad provuku kad narod takoreći spava, opet ne mogu korena uhvatiti i ostati dugo u životu.

Pašić, str. 128-129, 137, 139

Nikola Pašić (1845.-1926.) bio je jedan od vodećih srpskih državnika od kraja 19. stoljeća, sve do dvadesetih godina 20. stoljeća. Nakon studija tehnike ušao je u politiku i 1881. osnovao Narodnu radikalnu stranku. Više je puta bio predsjednik vlade.

Kakva je uloga crkve po mišljenju pisca ovoga teksta? Kako on opravdava postojeće odnose između naroda i države? Što misliš, što ga je navelo da napiše ove izjave?

IId. Infrastrukture nacionalne države

II-23. Značaj razvoja zanata za malu naciju – primjer Grčke (1841.)

Nema sumnje da raznovrsni zanati omogućuju naciji da bude sretna. Bez industrije, nacija nikako ne može napredovati i povećati svoju moć na kopnu i moru; ako se ne uvedu raznovrsni načini proizvodnje, nacija će se morati osloniti samo na prirodne re-

surse i neće se moći razvijati ni fizički niti moralno [...] Drugim riječima, nacija bez industrije zauvijek će biti siromašna, zauvijek će u zajednici naroda ostati pasivna i beznačajna, predmet volje ove ili one moćnije nacije koja je ojačala ne zahvaljujući svojoj prirodnoj ljepoti, umjerenosti klime ili plodnom tlu, ili pak svojoj brojnosti i priraštaju, nego isključivo zahvaljujući održavanju, ši-

renju i usavršavanju trgovine i pojedinih privrednih grana. Stoga su i ranije i današnje moćne nacije postale prve među europskim silama, i one su vrhunac svoje slave, veličajnosti i uzvišenosti dosegle zahvaljujući bogatstvu koje stječu kroz industriju i vanjsku trgovinu.

S. B. "Αι βιομηχανία" [Industrije], dnevni list Αιών [Stoljeće], 26. 2. 1841, br. 238 u: Psalidopoulos, str. 55

Koji se nacionalni argumenti koriste kako bi se ljude uvjerilo da mala zemlja mora razvijati industriju? Što misliš, zašto su ekonomski argumenti povezani s nacionalnima?

Sl. 5. Povezanost privrede države s predodžbama o naciji – prva novčanica od 500 drahmi koju je izdala Nacionalna banka Grčke (1841.)

Kathimerini, str. 4

Što sve vidiš na ovoj novčanici? Što je značenje svega toga? Zašto država mora imati svoju valutu? Koji su crteži i simboli na novčanicama u tvojoj zemlji? Što misliš, pridonose li kovani novac i papirne novčanice nacionalnom obrazovanju i prikazivanju nacije? Ako je tako, na koji način?

II-24. Uloga željeznice u jačanju nacionalne države – rumunjski stav (1870.)

U ovom poglavlju još treba zabilježiti da, budući da je utjecaj željeznice na običaje, prirodu odnosa među pokrajinama i uvećanje bogatstva mnogo veći, mnogi se pitaju hoće li se razbiti dragocjeno nacionalno jedinstvo, je li moguć preokret koji bi željeli, a nemaju dovoljno hrabrosti da to kažu, pri čemu su neke od stranaka čak spremne žrtvovati budućnost zemlje, suočavajući se s prezirom zgrožene Europe.

Nitko ne zanemaruje činjenicu da na objema stranama Milčova, osim onih koji su iskreni i prijateljski naklonjeni rumunjskoj naciji, onih koji, na sreću, čine većinu, ima i drugih, koji žale zbog jedinstvenosti Moldavo-Rumunjske, kao i onih koji svoje mračne prijetnje kriju pod velom neovisnosti i

liberalizma, pokušavajući te svoje projekte ostvariti zloupotrebom narodnog raspoloženja. Ipak, možemo potvrditi da će, kada smanji udaljenost među članovima velike rumunjske obitelji, kada mudrom kombinacijom željezničkih taksi olakša kruženje robe i ljudi, željeznica postati jedno od najvažnijih oruđa za slamanje spomenutih retrogradnih tendencija i učinkovito pridonijeti ispunjenju velike želje rumunjske nacije: ujedinjenju svih dijelova stare Dakije.

Brătianu, str. 51-52

Constantin I. Brătianu (1844.-1910.), vojni topograf, časnik glavnog stožera, poslije general i član rumunjske Akademije.

Željeznica potiče modernizaciju privrede, ali je i značajno sredstvo u stvaranju nacije. Što je za Brätianua važnije? Zašto? Kako se može objasniti potreba za izgradnjom željeznice?

II-25. Mišljenje bugarskog kneza Aleksandra Battenberga (1879.-1886.) o značaju željeznice (1879.-1881.)

Knez: "Škole i zakoni nisu toliko važni koliko je važna željeznica." Odlučeno je da glavni grad bude Sofija zbog toga što kroz nju vodi svjetska arterija Beograd-Istanbul. Zimi je veza preko balkanskih planina pokraj Berkovice katkad potpuno neprohodna. Knez je spomenuo da su pretjerani strahovi da će Austrijanci putem te željeznice preoteti trgovinu od Bugara. Knez: "Nije nam važno tko će izgraditi željeznice, važno je da ih dobijemo što prije."

Jirecek, str. 27

Usporedi ova dva teksta. Zašto je novonastaloj državi važno da razvije željezničku mrežu? Koji su rizici vezani za izgradnju željeznice?

II-26. Opis bugarske željeznice potkraj 19. stoljeća

U vrijeme turske vladavine izgrađena željeznica, koja je povezivala Jambol s Jedrenom i Istanbulom, bila je u vlasništvu barona Hirscha [austrijskog Židova i milijunaša]. Vagoni su bili mali i podijeljeni na kupee; kupei su imali vrata na objema stranama, a ispred vrata su bile dugačke drvene stepenice za konduktere. Oni su se uvijek iznenada pojavljivali na vratima kupea kao igračke koje iskaču iz kutije; noću su nosili male svjetiljke na plin obješene oko vrata. Željeznički služ-

benici nosili su strane odore, većina su bili Armenci ili Levantinci, i nisu govorili bugarski. Oznake na željezničkim stanicama bile su na francuskome, a vlakovi su polazili nakon što bi se zvono oglasilo tri puta. Svako putovanje za Kremenli bilo je veseo doživljaj pun neizvjesnosti i novih zanimljivih stvari. Željeznička stanica, vlakovi, stranci, nepoznati jezici. Bio je to dašak velikog i nepoznatog svijeta, kratak susret s kraljevstvom snova. A putovanje za Sofiju bilo je prava ekspedicija koja se pripremala danima...

Konstantinov, str. 19-20

Pronađi neke slike željezničkih stanica. Pogledaj njihovu arhitekturu.

II-27. Bugarski zakon o mjerama (1889.)

Članak 1. Od sada će osnovna jedinica mjere za dužinu u Kneževini Bugarskoj biti metar. [...]

Članak 6. Osnovna jedinica mjere za volumen bit će litra. [...]

Članak 7. Osnovna mjera težine bit će gram, tj. težina jednog kubičnog centimetra destilirane vode u vakuumu na temperaturi od 4 stupnja Celzijevih. [...]

Pretvaranje starih mjera u nove i obrnuto

A. Mjere za dužinu

I. Pretvaranje starih mjera u nove

Članak 9. Građevinski aršin dugačak je 758 mm (0,758 m)

Jedan (krojački) aršin dugačak je 680 mm (0,680 m). Jedan lakat dugačak je 650 mm (0,650 m).

[...]

Opće odredbe

Članak 13. Za mjere koje se odnose na hranu ovaj zakon stupa na snagu 1. lipnja 1889., a za druge mjere 1. siječnja 1892. [...]

Članak 16. Uvođenje novih mjera u državne

institucije obvezno je od 1. siječnja 1889. Svi državni službenici dužni su u službenim dokumentima rabiti nove mjere. Svi građani koji posluju s državnim institucijama također su dužni izvještaje i proračune koje podnose institucijama izražavati u novim mjerama.

D'ržaven vestnik, br. 7 od 19. siječnja 1889.

? Zašto među prve mjere koje uvodi država spada i obaveza primjene novih mernih jedinica? Pokušaj pronaći ekonomske, socijalne i kulturne razloge za to. Misliš li da se radi o sredstvu državne kontrole?

Sl. 6. Nove tehnologije i nacionalni simboli – reklama za šivaće strojeve (Grčka, potkraj 19. stoljeća)

Atena, zbirka Grčkog književnog i historijskog arhiva, Fotopoulos, str. 480

🔑 Tiskana razglednica na kojoj se reklamira kompanija za proizvodnju šivaćih strojeva Singer. Šivaći strojevi su se u grčkim novinama reklamirali još od 1884. godine, a širom zemlje su se počeli rabiti oko 1900. Tada su i dobile ime "Olga", u čast kraljice koja ih je darovala siromašnim djevojkama i nevjestama.

? Kratko komentiraj ovu sliku. Analiziraj likove prikazane na njoj, njihovu odjeću i ono što čine. Zbog čega se nacionalni simboli koriste u reklami?

Na koji način reklamiranje može pridonijeti jačem identificiranju s vlastitom nacijom? Mogu li se reklamama širiti stereotipi o etničkim i vjerskim skupinama? Povećava li se na taj način razlika između "nas" i "njih"? Koriste li se danas na televizijskim i radioreklamama u tvojoj zemlji povijesne osobe ili teme koje potiču nacionalnu identifikaciju? Prikazuje li se one koji su nacionalno, etnički ili po vjeri "drugi" kao primjere ili kao nešto za usporedbu?

Ile. Izgradnja nacije

II-28. Zapostavljanje hrvatskog jezika – pritužbe Ivana Kukuljevića (1843.)

Znam ja da mi, koji smo ovdje sakupljeni, većinom ne znamo dobro naš jezik i da se u cijeloj našoj domovini lako daju na prste izbrojiti osobe obadvojega spola koje dobro znaju čitati, pisati i govoriti materinskim jezikom. A što je tomu uzrok nego to što ga mi u javnom životu i u poslovima nigdje ne upotrebljavamo i njime se samo toliko zabavljamo kao gizdavi gospodar sa svojim plaćenim slugom. Još ne zna većina našeg naroda kakva je to slast i milina moći smjeti govoriti svojim prirodjenim materinskim jezikom. To može iskreno osjetiti samo onaj koji je duže vremena morao stanovati i živjeti među tuđim narodima u tuđim državama. Mi svoj jezik čuvamo još uvijek samo za družinu i za naše kmetove.

Wein, str. 541

Sve do nacionalističkog vala tridesetih godina 19. stoljeća, u Hrvatskoj (i Transilvaniji) službeni jezik je bio latinski. Mađarska vlada je pokušala u škole i institucije uvesti mađarski umjesto latinskoga. Raširena je bila i upotreba njemačkoga. Ipak, hrvatski reformatori željeli su da se službenim jezikom proglasi hrvatski, i to su uspjeli postići 1847.

U znaku te borbe Ivan Kukuljević (1816.-1889.), pisac, povjesničar i političar, jedan od vodećih hrvatskih reformatora – obratio se Hrvatskom saboru, kao njegov član, prvi put na hrvatskome jeziku 1843.

Kako Kukuljević obrazlaže potrebu šire uporabe hrvatskog jezika? Kukuljević je bio plemić. Može li se to naslutiti na temelju navedenog teksta? Zašto Kukuljević prvo tvrdi da vrlo malo ljudi govori materinskim jezikom, kad su njime govorili svi kmetovi (kojih nije bilo malo)?

II-29. Značaj jezika za identifikaciju s nacijom – mišljenje Slovenaca (1861.)

Idući kroz zamak, dječak je naišao na dvojicu, slično odjevenih, koji su se prepirali i gurali jedan drugog; jednog od njih nije razumio, dok je drugi govorio jezikom koji mu je bio poznat, a i lice toga drugog mu se učinilo nekako bliskim; stoga mu je pritekao u pomoć, jer on svakako jest bio njegov sunarodnjak. Dječak je sunarodnjaka i zemljaka prepoznao po govoru i po tome bi ga uvijek prepoznao i među stotinama ljudi koji su svi isto ili različito odjeveni. Jezik je najbolji znak po kojem se može odrediti tko pripada kojoj naciji; onaj tko još od djetinjstva govori tvojim jezikom, taj pripada tvojoj naciji.

I što je onda zapravo nacija? Poslije svega što je naučio lutajući svijetom, dječak voli sve ljude i svi su mu ljudi dragi, a voli se obraćati svima onima koji su iz njegove domovine; onima koji imaju isti način ponašanja i iste običaje kakvi su i u njegovu domu; no čak i kada su drugačije odjeveni, on ih može prepoznati po načinu govora, po njihovu jeziku. Svi koje razumije, čije su riječi bliske njegovu srcu, svi su oni njegovi zemljaci, svi su mu mili i dragi, svi su oni dio iste nacije kao i on.

Članak Što je nacija? A što je napose slovenska nacija? napisao je Ivan Muncun, učitelj i povjesničar književnosti koji je u formi priče opisao doživljaje dječaka koji putuje po svojoj zemlji i pokušava otkriti tko su njegovi sunarodnjaci. Priča je objavljena 1861. u ljubljanskim novinama Novice (Novosti).

Što misliš o tome što pisac naglašava značaj jezika za nacionalni identitet? Mogu li ljudi koji govore različitim jezicima pripadati istoj naciji? Navedi primjere.

II-30. O značaju jezika za identitet Rumunja u prikazu Titu Maiorescu (1866.)

Moderni narod mora imati oblik nacionalne države, a posebice mora imati nacionalni jezik i književnost.

[...] Svaki Rumunj zna da je Rumunj, i štogod činio, on se mora truditi da se na neki način nadoveže, posredno ili neposredno, na latinsku tradiciju iz koje je iznikao njegov duhovni svijet.

Do sada je ova istina, sasvim opravdano, praktičke posljedice imala prije svega na naš jezik i književnost. Jezik je Rumunjima najdragocjeniji podsjetnik na latinske pretke, a i danas ih podsjeća na još jednu starinu, i to im je uvijek bio jedini, premda pouzdan kompas, i jedino zahvaljujući njemu nisu lutali i utapali se u valovima doseljenika koji su plavili Trajanovu Dakiju.

Maiorescu, I, str. 277

Titu Maiorescu (1840.-1917.), književni kritičar, esteta, sveučilišni profesor, političar (zamjenik ministra, ministar, premijer), istaknuti član društva "Junimea". Doktorirao je filozofiju u Giessenu, a pravo je diplomirao u Parizu. Kao rumunjski premijer bio je predsjedavajući na Mirovnoj konferenciji u Bukureštu (1913.).

Kako pisac objašnjava odnos između jezika i identiteta? Što ti o tome misliš?

II-31. Peticija Hrvatskog sabora Franji Josipu za osnivanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (1867.)

Vaše c. kr. Apoštolsko Veličanstvo, kralju i gospodararu naš premilostivi! Narod trojedne kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije (...) nikada nije sa svoje krivnje zaostao ni u

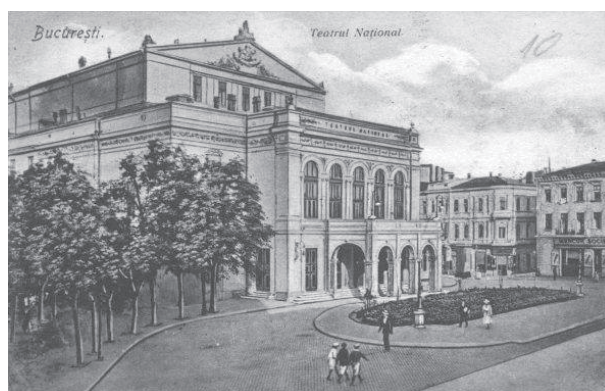
kojem obrazovanju duha čovječanskog. Povijest njegova kaže mnogoga junaka, to na koplju, to na peru, to na svakom radu uma i srca. Nu ta povijest žalibože kaže i uzroke, s kojih se naš narod danas ne može takmiti s drugim narodima, sretnijima u znanostima koje su današnjeg vijeka – veća nego li ikada – glavna poluga svakoj državi. Sabor je ovaj osvjedočen, da je naš narod u svom znanstvenom i književnom razvitku (...) dospio dotle, da mu nastaje dužnost: pobrinuti se za najviše književno i znanstveno sudište: to je pak akademija, bez koje ne mogu znanosti napredovati kritično, a po tom niti uspješno.

Laszowsky, str. 127

Na koji način Sabor obrazlaže potrebu da se osnuje akademija? Kako se u ovom pismu objašnjava zadatak akademije? Predstavljaju li današnji akademici književnu i znanstvenu elitu, ili je njihov ugled s vremenom opao u usporedbi s 19. stoljećem?

SI. 7. Nacionalno kazalište u Bukureštu – razglednica (kraj 19. stoljeća)

Kako objašnjavaš to što se glavne državne institucije zovu "nacionalne"? Znaš li za još neke institucije koje se nazivaju "nacionalnima"?

II-32. Značaj jezika i književnosti u razvoju nacija – izvod iz statuta Društva za objavljivanje djela albanske književnosti (1879.)

Sve nacije su prosvijećene i civilizirane zahvaljujući slovima svojega jezika. A svaka nacija koja nema pisani jezik niti slova za svoj jezik još je u mraku i barbarska je.

Myzyri, str. 40

Zašto sastavljači ovoga statuta smatraju da je za naciju tako važno da ima svoj jezik i književnost?

II-33. Pismo makedonskih studenata u Sankt Peterburgu o makedonskom književnom jeziku (1902.)

Postavlja se pitanje: kada već postoje srpski i bugarski književni jezik, je li potrebno stvarati i poseban makedonski književni jezik? Za to postoje dva razloga: 1. kada je početkom 19. stoljeća stvoren srpski književni jezik, nije se obraćala pažnja na govor istočne Srbije, zapadne Bugarske i Makedonije, tako da proglašenjem hercegovačkog govora za književni jezik nisu zadovoljene potrebe istočne Srbije, zapadne Bugarske i Makedonije. Kada je nastao bugarski književni jezik, tako što je za njegovu osnovu prihvaćen istočnobugarski dijalekt, dijalektima istočne Srbije, zapadne Bugarske i Makedonije također nije posvećeno dovoljno pažnje.

Parcijalnost procesa stvaranja bugarskog i srpskog književnog jezika samo je pomogla podjeli balkanskih Slavena na dva tabora koja se međusobno bore i natječu upravo u vezi s onim što su zajedničke karakteristike i srpskog i bugarskog jezika. S druge strane, da je u procesu stvaranja ovoga ili onoga nacionalnog jezika jedan od balkanskih dijalekata uzdignut na rang zajedničkog književnog jezika, bilo bi se izbjeglo sukob Slavena iz različitih dijelova Balkanskoga poluotoka i cijeli bi Balkan bio ujedinjen u jednu na-

cionalno-kulturnu cjelinu. Smatramo da su makedonski dijalekti, koje Bugari smatraju bugarskima, a Srbi srpskima, zapravo neka sredina koja bi mogla poslužiti kao vezivno tkivo za danas međusobno neprijateljski nastrojene Bugarsku i Srbiju.

Drugi razlog za uzdizanje jednoga makedonskog dijalekta na razinu književnog jezika jest nužnost da se uklone bugarske i srpske pretenzije na Makedoniju, da se ukinu nacionalna propaganda koja demoralizira makedonski živalj, da u Makedoniji dođe do ujedinjenja Slavena koji bi onda nadalje imali ključnu ulogu u političkoj povijesti Makedonije [...].

Makedonium, str. 56

Koji je cilj ovoga teksta? Što njegovi autori misle o nužnosti stvaranja književnoga makedonskog jezika? Po tvojemu sudu, što zapravo znači stvaranje književnoga jezika?

II-34. Planovi da se pobude nacionalni osjećaji Rumunja u Transilvaniji – pismo dr. I. C. Drăgescua upućeno Emiliji Rațiju (1874.)

[...] Narodu kao što je rumunjski ne priliči uloga prosjaka. Naši preci su davali i uzimali: mi *ne možemo* prositi!

Trebate više misliti na *seljake* i *žene*.

Preporod počinje s njima. Od žena napravite majke, dobre supruge i dobre Rumunjke, a seljake pretvorite u ljude koji će imati svijest o vlastitom dostojanstvu, svojim pravima i dužnostima – tek tada ćete učiniti najteži i najvažniji korak ka napretku i spasu.

Uz njihovu pomoć moći ćete zadobiti sve: škole, spise, konferencije: to su sredstva. [...]

Lungu, str. 141-142

 Koji su, po mišljenju pisca ovoga teksta, načini da se ojačaju rumunjski nacionalni osjećaji u Transilvaniji? Što misliš, zašto je naglasak stavljen na žene i seljake? Kakva je uloga pripisana ženama?

II-35. Plan za strukturiranje albanskoga nacionalnog pokreta – pismo novinara Faika Konitze barunu Goluchowskom (Bruxelles, 1897.)

A. Prvo. Cilj kojem treba težiti i koji treba ostvariti:

1. Razvoj albanskog nacionalnog osjećaja, praćen jasnom svijesću o svemu što nas temeljno razlikuje od Turaka. [...]

3. Raditi tako da svi Albanci, u okviru zakona i poštovanja vlasti, razumiju na koji način trebaju usmjeriti želje za ekonomski i intelektualni napredak, ako nepredviđene okolnosti ubrzaju razrješenje Istočnog pitanja.

B. Drugo. Sredstva koja treba koristiti:

a. Novine koje će na toskijskom, gegijskom²¹ i francuskom objavljivati pučke pjesme, historijske kronike, domoljubne poeme, tekstove o ekonomskim temama i političke komentare u obliku vijesti, koje ne smiju neprijateljskim komentarima izazivati nepovjerenje Porte, niti pak povoljnim komentarima navoditi Albance na pozitivan stav spram Porte...

b. Dva ili tri puta godišnje objavljivati na obama dijalektima, u tisućama primjeraka, jednostavne male letke, na kojima će se, kroz pitanja i odgovore koji izbjegavaju uplitanje u tekuća politička pitanja, razvijati nacionalni osjećaj [...].

f. Škole: za njih se moramo najživlje zanimati, tim više što Albanci svim srcem žele njihovo otvaranje; međutim, s jedne strane nema inicijative, a s druge nema dovoljno učitelja. Stoga bi bilo nužno poslati peticije osmanskoj vlasti iz svih mjesta gdje postoji potreba za školama.

g. Religije: valja uspostaviti prijateljske odnose sa svim klerom, osobito s bektašima [muslimanski vjerski red], čiji utjecaj na ovom stupnju može biti koristan; s obzirom na moguće buduće događaje, treba se potpuno posvetiti uspostavljanju vjerske autonomije.

C. Dopustite da u zaključku ponovim kako sve naše aktivnosti i svi pothvati moraju biti prožeti ovim dvjema zamislima: ne treba stvarati stranku, nego se svi trebamo založiti za jedan cilj; novine (časopisi), udruženja, škole, propaganda – sve to treba nositi pečat spontanog pokreta u kojem nas nipošto ne smiju obeshrabrivati ranije veze, prijateljstva i simpatije.

Konitz 2000, str. 14-15

Faik Konica (1875.-1942.) bio je jedna od vodećih ličnosti albanske kulture u prvoj polovici 20. stoljeća. Poslije studija u Dijonu i Parizu, 1897. odlazi u Bruxelles, gdje je objavljivao albanske novine Albania. Za te novine mu je bila potrebna financijska potpora koju je zatražio i poslije dobio od austro-ugarskog ministra vanjskih poslova grofa Agenora Goluhovskog.

Analiziraj sredstva predložena za jačanje albanskog identiteta.

II-36. Smjernice za predavanje povijesti u Grčkoj (1881.)

Cilj predmeta povijesti Grčke u osnovnoj školi nije da učenici upamte povijesne događaje, datume i povijesne ličnosti, ili da prošire svoja opća znanja o povijesti; cilj je, s jedne strane, moralni odgoj djece, buđenje povijesne svijesti, kao i stvaranje dostojnih pripadnika ove slavne nacije, a s druge stra-

21 Toskijski i gegijski su glavni dijalekti albanskog jezika.

ne, usustavljivanje povijesnog znanja koje se podučava u okviru drugih školskih predmeta i poticanje da se to znanje usvoji. Kada shvate veličinu i slavu svojih predaka, koji su postali veliki zbog toga što su se pridržavali zakona, ustrajno radili, bili hrabri i čiste duše, te stoga prezirali materijalna dobra i prkosili smrti, boreći se za slobodu i vršeći svoju dužnost, duše mladih Grka bit će ispunjene

divljenjem, željom da slijede njihov primjer i nastave slavni život svoje nacije.

Koulouri, str. 263

❓ Analiziraj ovaj tekst i objasni koji su ciljevi podučavanja povijesti. Što misliš o svrsi poučavanja povijesti danas?

Sl. 8. Djeca odjevena u povijesne nošnje (Grčka, oko 1875.)

❓ Služe li školske svečanosti samo za razonodu ili su sredstvo učenja i sredstvo kojim se jača nacionalni identitet?

Fotopoulos, str. 259

II-37. Pokušaj uspostavljanja nacionalnoga sporta u Rumunjskoj (1898.)

Gospodin Haret²², ministar sporta, u želji da

potakne bavljenje tjelesnim vježbanjem u našoj zemlji, inicirao je natjecanja bukureštanskih srednjih škola u povodu 10. svibnja. Učenici su se natjecali u "oini"²³, a pobjedni-

²² Spiru C. Haret (1851.–1912.) doktorirao je matematiku u Parizu. Kad se vratio u Rumunjsku, radio je kao sveučilišni profesor, zatim kao visoki službenik zadužen za obrazovanje i u tri navrata kao ministar vjera i obrazovanja. Predstavlja simbol nastojanja da se oko 1900. godine modernizira obrazovanje u Rumunjskoj.

²³ Oina se smatra rumunjskom nacionalnom igrom. Slična je baseballu, igraju dva tima od po 12 igrača, svaki na polju od 80 X 50 metara. Lopta je promjera 6-9 cm, a palica je dugačka do 95 cm. Iako se smatra nacionalnom igrom, veoma malo ljudi se njome aktivno bavi i poznaje pravila.

ci su dobili počasni pehar koji pripada školi sve do sljedeće godine, kada će se, na isti dan, ponovno organizirati isto natjecanje. Sklonost gospodina ministra da propagira tjelesno vježbanje kroz natjecanje u našim izvornim sportovima po svemu je dobrodošla: a) zato što će mladi ljudi opet vidjeti natjecanja, pa i sami u njima sudjelovati, u našim sportovima kojima je donedavno prijetio nestanak; b) zato što će ti sportovi, u kombinaciji s usvajanjem dobrog sustava gimnastičkih vježbi, pružiti pravi tjelesni

odgoj, nacionalni i domoljubni, odgoj koji je zaista nužan zemlji koja želi, radi svojih sinova, biti snažna, ugledna i ulijevati strahopoštovanje.

Ionescu, str. 1106

? Znaš li je li se u tvojoj zemlji neki sport smatrao, ili se još uvijek smatra, nacionalnim sportom? Što misliš, zašto je potkraj 19. stoljeća bilo onih koji su smatrali da je potreban "nacionalni sport"? Čemu su ti ljudi težili?

Sl. 9. Diploma sudionika u sportskom natjecanju srednjoškolaca u organizaciji lista "Gazeta Sporturilor" (Rumunjska između dvaju ratova)

🔑 Pobjednicima je lovorov vijenac na glavu stavljala djevojka odjevena u tradicionalnu narodnu nošnju, koja je trebala simbolizirati Rumunjsku.

? Kako je ovdje prikazana Rumunjska? Razgovarajte o tome kako je ona vizualno i simbolički povezana s dječacima koji marširaju.

Koji su simboli i kakva su grafička rješenja diploma koje se danas dodjeljuju u tvojoj zemlji? A u vrijeme između dvaju svjetskih ratova?

ACIME, 37/2000

II-38. Albanski kralj Zogu I. o značaju vojne obveze za stvaranje nacije (1928.)

Vojsku smatram obrazovnim faktorom najviše vrijednosti. Ovoj zemlji je iznad svega potrebno obrazovanje, a muškarci koji su unovačeni u vojsku vratit će se kući s proširenim pogledima. Morate razumjeti da prosječan Albanac ne zna ništa o nacionalnosti. Njemu je vrhovni autoritet uvijek bio vođa plemena, bej, i stoga ga treba postupno učiti da svoju lokalnu lojalnost, inače po sebi

hvalevrijednu, preusmjeri na središnju vlast. On zapravo treba naučiti da je ne samo pripadnik plemena, nego isto tako i građanin države.

Fischer, str. 23

🔑 Ahmed Zogu (1895.-1961) bio je najveći albanski državnik u međuratnom razdoblju, predsjednik države od 1925. do 1928. i albanski kralj Zogu I. od 1928. do 1939. godine.

❓ Što je važnije u viziji kralja Zogua: uloga obveznog vojnog roka u povećanju obrambene moći zemlje, ili pak njegova uloga u oblikovanju nacionalnog identiteta mladih Albanaca? Što misliš, je li obveza služenja vojnog roka primjereno sredstvo za postizanje tih ciljeva? Kakvi su stavovi prema služnji vojske u društvu u kojem ti živiš?

Sl. 10. Rumunjski dječčić odjeven kao mali vojnik (1916.)

❓ Kako objašnjavaš sklonost da malim dječacima odijevaju vojničke odore? Što misliš, je li riječ samo o modi ili to ima neko društveno i pedagoško značenje?

II-39. Cilj obrazovanja u Turskoj – prema shvaćanju Ziya Gökalpa (1914.)

Pogledamo li nastavni program u [turskim] školama, vidjet ćemo da se djeca podučavaju prema trima kategorijama učenja: (1) uče jezik, književnost i povijest, što su zapravo turski jezik, turska književnost i turska povijest; (2) uče Kur'an, zatim *tecevit* [čitanje tekstova Kur'ana u pravilnom ritmu i s pravilnim izgovorom], katekizam, povijest islama i islamskih jezika (arapskog i perzijskoga); (3) uče i matematiku, prirodne znanosti i strane [europske] jezike, koji će im biti od pomoći u daljem proučavanju tih znanosti, kao i vještine kao što su zanati i gimnastika.

To pokazuje da naše obrazovanje teži ka trima ciljevima: turkizmu, islamizmu i modernizmu. Nijedan turski otac neće dopustiti da njegovo dijete ne nauči turski jezik, ili da ne upozna tursku povijest. Ne može dopustiti niti da ono ostane u neznanju o islamskim vjerovanjima i obredima, ili da ne upozna povijest islama. Ali on želi i da njegovo dijete bude obrazovano kao moderan čovjek, osim što je obrazovano kao Turčin i musliman. Stoga za nas potpuno obrazovanje obuhvaća tri stvari: tursko obrazovanje, islamsko obrazovanje i moderno obrazovanje. [...] Ova tri aspekta obrazovanja trebaju se uzajamno podupirati i dopunjavati. Ali ako ne odredimo funkciju svakoga od njih i ne ograničimo njihove sfere na razuman način, ne prenaplašavajući nijedno, može se dogoditi da oni jedni drugima proturječe, pa čak i da budu međusobno neprijateljski suprotstavljeni.

Vucinich, str. 157-159

🔑 Ziya Gökalp (1876.-1924.), vodeća ličnost mladoturskog pokreta i glavni ideolog turskog nacionalizma.

❓ Što misliš o piščevoj želji da napravi ravnotežu između triju tipova obrazovanja? Je li bilo praktično da se sve te vrste obrazo-

vanja uvedu u osnovnu školu? Kakva je bila situacija u tvojoj zemlji početkom 20. stoljeća? A danas?

III-40. Protivnik kritizira Atatürkovu politiku povijesti i jezika (privatni dnevnik, 1932.)

17. srpnja 1932.

Mustafa Kemal je organizirao povijesni kongres u Ankari. [...] Govore gluposti, tvrde da je čitav svijet turski. [...] Osam godina je Mustafa Kemal predstavljan kao genij za vojnu teoriju, kao genij za politiku, kao genij za poljoprivredu i tako dalje. Sada on želi od sebe napraviti velikog historičara. [...] Svrha ovoga kongresa je sljedeća: Mustafa Kemal otkriva do sada nepoznate stvari u historijskoj znanosti, nudi novu teoriju povijesti i postaje veliki historičar, genij za povijest. Čovjeka mora biti stid kada vidi da netko pokušava učiniti nešto tako smiješno. [...] U knjizi koju je objavio, strelicama je obilježio sve zemlje koje je Turska osvojila. Nema nijednog jedinog mjesta do kojeg Turci nisu stigli. On Grke proglašava Turcima zbog riječi "ege", a Iraci su zapravo Turci zbog jednog sloga (Ir). Kakva glupost, kakvo neznanje, kakva sramota! Zaboravio je nesretni Iran [...] Ako države postaju turske samo zato što imaju "ir", što onda nije u redu s Iranom? I on ima "ir". Da, nije moguće da je toliko glupo. [...]

Tako je Gazi rekao Yunus Nadiju da u rječniku šehika Sulejmana Cagataija postoji riječ "kilturmak" i da treba samo ukloniti sufiks "mak" i dobije se riječ "kiltur" koja je izvorna franačka riječ za kulturu. Oni su od nas uzeli tu riječ. O, zemljo, otvori se i progutaj me! Da li da plačem ili da se smijem? Kada čitam ove izmišljotine, stidim se ja, koji sam u Parizu. Taj "kilturmak" je, naravno, ništa drugo do naš "getirmek" (donijeti). Gdje je tu kultura? [...] 8. rujna 1932.

U današnjem izdanju *Milijeta*²⁴ stoji da Mustafa

Kemal ide na skup lingvista u dvorac Dolmabahce. Bože, smiluj se našem jeziku. [...] Tko zna što će sada izmisliti. [...] Pitanje jezika će postati još složenije. Bit će teško provesti novu čistku. Bilo bi mnogo bolje da to nije ni pokušavao. Zaista ne znam što mu sve to treba. U roku od dvije godine postao je povjesničar. Objavio je povijest Turske koja je puna njegovih izmišljotina, i sada se to mora učiti u školama. Jadna turska djeca koja na to gube vrijeme! A sada je odjednom postao i filolog.

Nur, III, str. 547

 Jezik i povijest bili su od ključnog značaja za Atatürkovu politiku njegovanja nacionalizma. Što misliš o pretjerivanjima koja u svojem privatnom dnevniku kritizira jedan njegov intelektualni suparnik? Bi li takva kritika imala učinka da je izrečena javno? Znaš li za slične slučajeve u svojoj zemlji?

III-41. Memoari Mahmuda Esada Bozkurta o nacionalističkoj biti "Atatürkove revolucije"

Državne poslove u novoj Republici Turskoj vodit će isključivo Turci. Nemamo povjerenja u one koji nisu Turci. Atatürkovu revoluciju najviše karakterizira turski nacionalizam i tursko podrijetlo. To je načelo izbrisalo prošlost. To je načelo uvelo modernost. Cijela turska revolucija i sve što je ona učinila zasnovano je na tom načelu. Svako, pa i najmanje odstupanje od njega isto je što i nazadovanje i znači smrt.

Bozkurt, str. 354-355

 Mahmud Esad Bozkurt je bio ministar unutarnjih poslova u vrijeme Atatürka. Bio je jedan od prvih ideologa koji je sistematizirao "kemalizam" kao zaokruženu doktrinu.

Opće pitanje

Usporedi tekstove II-34., II-35., II-36., II-37., II-38. i II-39., kao i slike 8, 9 i 10; koja su se sredstva koristila za formiranje i održavanje zajedničkog identiteta u novim nacionalnim državama u jugoistočnoj Europi?